

Артем Папакін

Однострої українських парамілітарних товариств Східної Галичини (1913–1914 рр.)

Artem Papakin

Uniforms of Ukrainian Paramilitary Organizations in Eastern Galicia (1913–1914)

Папакін Артем Георгійович

Кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Papakin Artem

PhD, Associate Professor of the Chair of History of Central and Eastern Europe, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.

e-mail: papakin@striy.org.ua

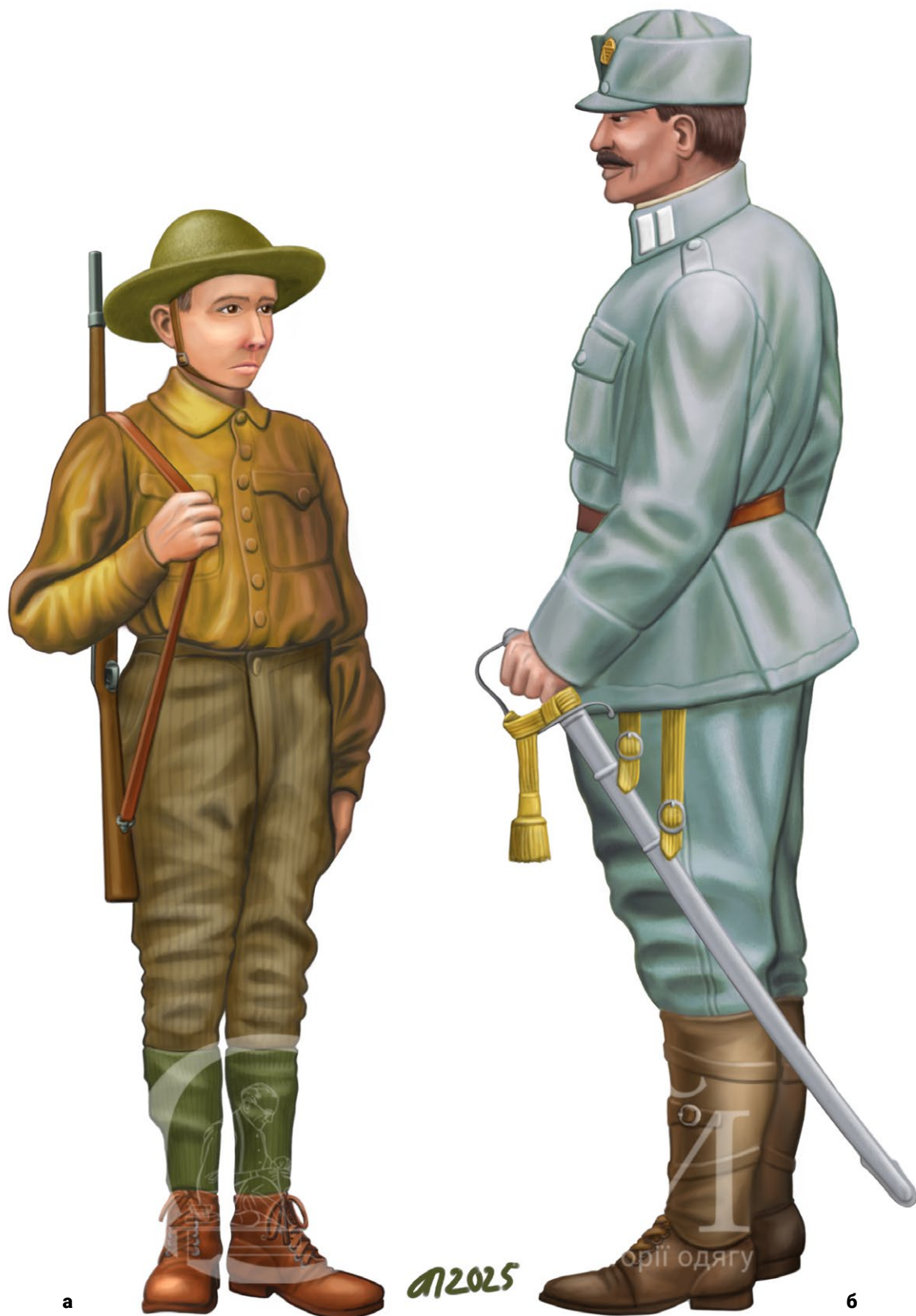
© Папакін А. Г., 2024

© Стрій, 2024

Зважаючи на загострення австро-російських стосунків, з 1913 р. в Східній Галичині на базі українських спортивних і пожежних товариств розпочалася військова підготовка молоді. Кирило Трильовський, організатор товариства «Січ», створив статут (майже дослівно скопіювавши зі статуту краківського товариства «Strzelec») першого українського парамілітарного об'єднання. Після затвердження статуту австрійською владою 18 березня 1913 р. у Львові відбулися збори, на яких організація отримала назву «Українські Січові Стрільці» («Січові Стрільці-I»), а кошовим її став Володимир Старосольський. Дещо згодом виникла організація «Січові Стрільці-II», де домінувала студентська молодь. Свої парамілітарні загони створило також товариство «Сокіл-Батько», яким керував Іван Боберський. Навчання зі зброєю став проводити й гурток учнівської молоді «Пласт». Напередодні Першої світової війни у Східній Галичині налічувалося 96 місцевих осередків стрілецьких товариств.

Усі товариства, що напередодні Першої світової війни проводили військові справи,

розрізнялися за своїми одностроями. Одяг стрілецьких товариств помітно відрізнявся від строїв материнських організацій. Якщо члени «Сокола» ходили у сірому строї сокільських товариств (в українізованих шликами шапках з перами), то одностроем «Сокільських стрільців» стали зелені блюзи (кітелі), штани та кашкети, «подібні до шапки англійських вояків». Рангові відзнаки старшин у вигляді шевронів розміщувалися на комірці (Ющенко 92). Реконструкцію «сокільського стрільця» авторства Вадима Зайця можна побачити у книзі Івана Монолатія «Українські легіонери. Формування та бойовий шлях Українських Січових Стрільців 1914–1918» (Монолатій 22). При львівському «Соколі» існував «доріст» зі школярів, яких також навчали вправам зі зброєю. Чета сокільського доросту носила однострій «Пласту» (Гайдучок 134), який складався з капелюху, сорочки і штанів з високими панчохами (Мал. 1, а). Члени «Січей», які вступили до «Січових стрільців-I», замінили свої вишиванки, чимерки і шапки зі шликами (Сова 125) на мілітаризовані однострої, що

Мал. 1. Однострої українських парамілітарних товариств Східної Галичини (1913–1914 рр.) (© А. Папакін):
(а) – стрілець чети доросту товариства «Сокіл III»; (б) – поручник товариства «Січові стрільці I».

Хлопець одягнений у пластовий стрій: сорочку, штани з високими панчохами, черевики і капелюх з широкими крисами. Старшина вбраний у зеленкуватий однострій. На голові – «мазепинка» з пам'ятним знаком «Шевченковий здвиг», розміщеним у якості кокарди. На ногах – черевики зі шкіряними крагами.

Мал. 2. Однострії членів товариства «Січові стрільці II», 1914 р. (© А. Папакін):
(а) – членка жіночої чети; (б) – стрілець, 1914 р. Жіночий однострій складається з сорочки, спідниці і капелюха, заломленого з одного боку. Стрілець одягнений в однострій кольору «hechtgrau»: капелюх з невеликими обвислими крисами, кітель, штани і гамаші. Зброя – застаріла на той час гвинтівка системи Верндля зразка 1867 р.

склалися з кітелів з викладаними комірами і штанів з обмотками. На комірах нашивали вертикальні сині (у підстаршин) і срібні (у старшин) смуги для позначення рангів (Ющенко 92). У якості головного убору стрільці отримали «мазепинку», що з часом стала славетним символом українського війська (Мал. 1, б). Цей кашкет з відворотами, що склалися у V-подібний розріз, винайшов Дмитро Катамай, керівник стрілецької секції при Українському Січовому Союзі, через що він початково називався «катамаївкою» (Трильовський 207–208). Натомість «Січові стрільці-II» носили на головах капелюхи. Члени цього товариства отримали оригінальні однострої, що у спогадах називалися «синіми», «сірими» або «сіро-польовими» (Мал. 2, а). Вочевидь, мова йшла про колір польових одностроїв австро-угорської армії – есграу. Очевидці описували їх так: «Блуза з викладаним коміром, штани – довжиною поза коліна, закінчені спряжками, сукняні

завивачі. На голові – з такого самого сукна шолом» (Сварник та Фелонюк 315). При цьому товаристві існувала й жіноча чета, яка мала такий стрій: «флянелева спортова сорочка, вовняна спідничка і шитий зелений капелюх» або «широкий, з одної сторони піднятий вгору, сірої краски капелюх, сіру спортову сорочку, пояс, спідничку» (Сварник та Фелонюк 47, 315) (Мал. 2, б).

З початком Першої світової війни, на засіданні Боевої управи 2 серпня 1914 р. було вирішено об'єднати усі парамілітарні українські товариства під назвою «Українські Січові Стрільці». Головними уборами стрільців повинні були стати «мазепинки», а відзнакою на них – «левики» «Сокільських стрільців» (Ріпецький 375). Проте, судячи з фотографій, що збереглися, ці елементи довоєнних одностроїв використовувалися у Легіоні Українських Січових стрільців недовго, лише у серпні 1914 р., після чого були замінені на уніформи австро-угорської армії.

Бібліографія

- Гайдучок, Степан. «З руханки.» *Ілюстрована Україна*. Ч. 8, 1914, с. 133–134.
- Монолатій, Іван. *Українські легіонери. Формування та бойовий шлях Українських Січових Стрільців 1914–1918*. Київ: Темпора, 2008.
- Ріпецький, Степан, гол. ред. *За волю України. Історичний збірник УСС. В 50-ліття збройного виступу Українських Січових Стрільців проти Москви. 1914–1964*. Нью Йорк, 1967.
- Сова, Андрій. «Символіка товариства «Січ».» *Військово-історичний альманах*, №2(9), 2004, с. 116–129.
- Сварник, Галина, та Андрій Фелонюк, упор. *Олена Степанів – Роман Дашкевич. Спогади і нариси*. Львів: Літературна Агенція «Піраміда», 2009.
- Трильовський, Кирило. *З мого життя*. Київ, Едмонтон, Торонто: Канадський інститут українських студій, 1999.
- Ющенко, Максим. «Петлиці Легіону УСС в 1914–1919 рр.» *Стрій*, №5, 2023, с. 91–102.